

Артур Конан Дойл

**Пригоди
Шерлока Голмса**

Харків
«ФОЛІО»
2023

СКАНДАЛ У БОГЕМІЇ

I

Для Шерлока Голмса вона завжди залишалася «Тією жінкою». Я ніколи не чув, щоб він називав її якимось іншим ім'ям. В очах детектива вона затьмарювала всіх представниць своєї статі. Не те, щоб він мав до Ірен Адлер якесь почуття, подібне на кохання. Усі почуття, особливо любов, були ненависні холодному, виваженому й на диво врівноваженому розуму детектива. Мені здається, що він був найдосконалішою машиною для аналізу та стеження, яку будь-коли бачив світ. Але в ролі закоханого Голмс виявився б не на своєму місці. Він завжди згадував про ніжні почуття не інакше, як із презирливою посмішкою, глузуючи. Ніжні почуття були в його очах чудовим об'єктом для спостереження, ідеальним засобом проникнення в людські справи й міркування. Але для досконалого мислителя допустити таке вторгнення почуття до свого витонченого й чудово налагодженого внутрішнього світу означало б внести туди сум'яття, яке звело б нанівець усі досягнення його думки. Піщинка, що втрапила в чутливий інструмент, або тріщина в одній із його могутніх лінз — ось чим було б кохання для такого чоловіка, як Голмс. І все ж для нього існувала одна жінка, і це була покійна Ірен Адлер, особа вельми сумнівної репутації.

Останнім часом я не часто бачився з Голмсом — мій шлюб віддалив нас. Мого особистого безхмарного щастя та суто родинних зацікавлень, які виникають у чоловіка, коли він уперше стає господарем власного домашнього вогнища, було до-

силь, аби поглинути всю мою увагу. Тим часом Голмс, котрий ненавидів своєю богомною душею будь-який прояв світського життя, залишався жити в нашій квартирі на Бейкер-стрит, оточений стосами своїх старих книжок, чергуючи тижні захоплення кокаїном із нападами марносластва, дрімотний стан наркомана — із дикою енергією, властивою його натурі.

Як і раніше, він був глибоко захоплений розслідуванням злочинів. Детектив присвячував свої непересічні здібності та надзвичайний дар спостережливості пошукам ключів до з'ясування тих таємниць, які офіційна поліція визнала незбагненними. Час від часу до мене долинали якісь чутки про його справи: про те, що його викликали до Одеси у зв'язку з убивством Трепова, про те, що йому вдалося пролити світло на загадкову трагедію братів Аткінсонів у Трінкомалі, і, нарешті, про доручення голландського королівського дому, яке детектив виконав винятково тонко та вдало.

Однак крім такої інформації про його діяльність, яку я так само, як і всі читачі, черпав із газет, я мало знав про життя мого колишнього близького приятеля.

Якось уночі, це було 20 березня 1888 року, я повертався від пацієнта (оскільки тепер знову зайнявся приватною практикою), і мій шлях привів мене на Бейкер-стрит. Коли я проходив повз добре знайомі двері, які в моїй свідомості назавжди закарбувалися в спогадах про час мого сватання й з похмурими подіями «Етюд у багряних тонах», мене охопило гостре бажання знову побачити Голмса та дізнатися, над якими проблемами зараз працює його блискучий розум. Вікна в оселі світилися, і, поглянувши вгору, я побачив його високу, худорляву постать, яка двічі темним силуетом промайнула на опущеній фіранці. Він стрімко й нетерпляче міряв кроками кімнату, низько опустивши голову та заклавши за спину руки. Мені, котрий знав усі його настрої та звички, таке метання з кутка в куток і весь його зовнішній вигляд пояснювали багато. Детектив знову взявся до праці. Він ски-

нув із себе навіяні наркотиками примарні мрії та розплутував нитки якоїсь нової загадки. Я подзвонив, і мене завели в кімнату, яка колись була частково й моєю.

Господар зустрів мене без проявів захоплення. Такі емоції він виказував дуже рідко, але, мені здається, був радий, що я прийшов. Майже без слів, детектив привітним жестом запросив мене сісти, підсунув до мене коробку сигар і вказав на погрібець, де зберігалося вино. Потім зупинився перед каміном та оглянув мене своїм особливим і проникливим поглядом.

— Родинне життя вам на користь, — зауважив він. — Гадаю, Ватсоне, що з того часу, як я вас зустрів, ви погладшали на сім із половиною фунтів.

— На сім.

— Справді? Ні, ні, дещо більше. Трішки більше, запевняю вас. І знову практикуєте, як бачу. Ви мені не казали, що маєте намір впрягтись у роботу.

— А ви звідки знаєте?

— Бачу це, роблю висновки. Наприклад, звідки я знаю, що ви нещодавно промокли до нитки й що ваша покоївка надзвичайно байдужа й недбала?

— Любий Голмсе, — сказав я, — це вже занадто. Вас обов'язково спалили б на вогнищі, якби ви жили кілька століть тому. У четвер мені справді довелося побувати за містом, і я повернувся додому геть брудний, але ж я переодягнув костюм, тож від дощу не залишилося й сліду. Що стосується Мері-Джейн, то вона й справді нестерпна, і дружина вже попередила, що хоче її звільнити. І все ж я не розумію, як ви про це здогадалися.

Голмс тихо засміявся та потер свої довгі нервові руки.

— Простіше не буває! — сказав він. — Мої очі повідомляють мені, що з внутрішнього боку вашого лівого черевику, якраз там, куди падає світло, на шкірі видно шість майже паралельних подряпин. Вочевидь, подряпини зробив хтось,

хто дуже недбало обтирав край підошви, щоб видалити за-сохлий бруд. Звідси я, як бачите, роблю подвійний висновок, що ви виходили в негоду й що у вас дуже поганий взірець лондонської служниці. А що стосується вашої практики, — якщо в мою кімнату входить джентльмен, від котрого тхне йодоформом, якщо в нього на вказівному пальці правої руки чорна пляма від азотної кислоти, а на циліндрі — гулька, яка вказує, куди він сховав свій стетоскоп, я маю бути повним кретином, аби не впізнати в ньому активного діяча лікарського світу.

Я не міг втриматися від сміху, слухаючи, з якою легкістю він пояснив мені шлях своїх висновків.

— Коли ви пояснюєте свої міркування, — зауважив я, — все здається сміховинно простим, я і сам без проблем міг би це збагнути. Але в кожному новому випадку я абсолютно приголомшений, поки ви не поясните мені хід ваших думок. Тим часом гадаю, що зір маю не гірший за ваш.

— Згоден, — відповів Голмс, закурюючи цигарку та розвалюючись у кріслі. — Ви дивитесь, але не спостерігаєте, а це — велика різниця. Наприклад, ви часто бачили сходи, що ведуть із передпокою в цю кімнату?

— Ще б пак.

— Наскільки часто?

— Ну, кількасот разів!

— Дуже добре. А скільки там сходинок?

— Скільки? Не звертав уваги.

— Отож-бо й воно, не звертали уваги. Однак бачили ж! У цьому вся суть. Ну, а я знаю, що сходинок — сімнадцять, бо я і бачив, і спостерігав. До речі, ви ж цікавитесь тими незначними проблемами, у вирішенні яких полягає моє ремесло, і навіть спроogliлися описати два-три з моїх маленьких дослідів. Тому вас може, либонь, зацікавити ось цей лист.

Він перекинув мені аркуш товстого рожевого поштового паперу, що лежав на столі.

— Надійшло з останньою поштою, — повідомив детектив. — Прочитайте-но вголос.

Лист був без дати, без підпису й без адреси.

«Сьогодні ввечері, за чверть восьма, — йшлося в записці, — до Вас прийде джентльмен, котрий сподівається отримати у Вас консультацію в дуже вагомій справі. Послуги, надані Вами нещодавно одній із королівських родин Європи, показали, що Вам можна довіряти справи надзвичайної ваги. Такі відгуки про Вас ми звідусіль одержали. Будьте вдома в цей час і не подумайте нічого поганого, якщо Ваш відвідувач буде в масці».

— Це справді таємничо, — зауважив я. — Як гадаєте, що все це означає?

— У мене ж немає жодних даних. А висувати теорії, не маючи даних, небезпечно. Непомітно для себе людина починає підтасовувати факти, щоб підігнати їх до своєї теорії, замість того, щоб доводити її фактами. Але сама записка! Які можете зробити висновки з неї?

Я ретельно оглянув лист і папір, на якому його написали.

— Автор цього листа, мабуть, заможна людина, — зауважив я, намагаючись наслідувати прийоми свого приятеля. — Такий папір коштує не менш ніж півкрони за пачку. Дуже вже він міцний і щільний.

— Найкраще означення — нетиповий, — зауважив Голмс. — І це не англійський папір. Погляньте на світло.

Я так і зробив, і побачив на папері водяні знаки: велике E і маленьке g, відтак P і велике G з маленьким t.

— Який висновок можете з цього зробити? — поцікавився Шерлок.

— Це без сумніву ім'я фабриканта або, швидше, його монограма.

— На жаль, ви помилилися! Велике G із маленьким t — це скорочення Gesellschaft, що німецькою означає «компанія». Це звичне скорочення, як наше С°. P зазвичай означає

Papier, папір. Розшифруємо тепер Е. Зазирнімо в іноземний географічний довідник...

Він хапнув із полиці важкий фоліант у коричневій палітурці.

— Eglow, Eglonitz... Ось знайшли: Egeria. Це місцина, де розмовляють німецькою, у Богемії, неподалік від Карлсбада. Місце смерті Валленштайна¹, славетне численними скляними заводами та паперовими фабриками... Ха-ха, друже, який із цього зробите висновок?

Очі детектива блиснули тріумфом, і він випустив зі своєї люльки велику синю хмару.

— Папір виготовили в Богемії, — сказав я.

— Еге ж. А чоловік, який написав записку, — німець. Помічаєте дивно збудовані фрази: «Такі відгуки про вас ми звідусіль одержали»? Француз або росіянин не міг би так написати. Тільки німці так безцеремонно поводяться зі своїми дієсловами. Отже, залишається лише дізнатися, чого треба цьому німцеві, котрий пише на богемському папері й вважає за краще носити маску, аби не показувати свого обличчя... А ось і він сам, якщо не помиляюся. Він розвіє всі наші сумніви.

Ми почули різкий тупіт кінських копит і вереск коліс, що ковзнули вздовж найближчого узбіччя. Незабаром хтось із силою смикнув за дзвінок.

Голмс присвиснув.

— Судячи зі звуку, парний екіпаж... Атож, — продовжував він, визирнувши у вікно, — витончена маленька карета та пара рисаків... по сто п'ятдесят гіней кожен. Так чи інакше, але це справа пахне грішми, Ватсоне.

— Гадаю, що мені краще піти, Голмсе?

— Ні, ні, залишайтесь! Що я буду робити без мого біографа? Справа обіцяє бути цікавою. Буде шкода, якщо ви пропустите її.

¹ Валленштайн — німецький полководець XVII ст.

— Але ваш клієнт...

— Нічого особливого. Мені може знадобитися ваша допомога, і йому також... Ну, ось він і йде. Сідайте в це крісло, докторе, і будьте дуже уважні.

Повільні, важкі кроки, які ми чули на сходах і в коридорі, затихли перед самими нашими дверима. Потім пролунав гучний і вольовий стукіт.

— Заходьте! — запросив Голмс.

Увійшов чоловік на зріст не менше шести футів і шести дюймів¹ і тілом, мов у Геркулеса. Він був одягнений розкішно, але цю розкіш визнали б в Англії вульгарною. Рукави та вилоги його двобортного плаща були облямовані важкими смужками каракулю. Темно-синій плащ, накинутий на плечі, був підбитий вогняно-червоним шовком і застебнутий на ший пряжкою, оздобленою яскравим берилом. Чоботи, які сягали половини литок і були обшиті вгорі дорогим коричневим хутром, доповнювали те враження варварської пишності, яке спричиняв весь його вигляд. У руці гість тримав крилатого капелюха, а верхню частину його обличчя затуляла чорна маска, що опускалася нижче вилиць. Цю маску, схожу на забрало, він, вочевидь, тільки-но вдягнув, бо коли він увійшов, рука прибульця ще була піднята. Судячи з нижньої частини обличчя, це був чоловік незламної волі: товста випнута губа та довге пряме підборіддя свідчили про рішучість, що переходить у впертість.

— Ви отримали мою записку? — спитав він низьким, грубим голосом із помітним німецьким акцентом. — Я інформував вас, що прийду.

Гість поглядав то на одного з нас, то на другого, мабуть, не знаючи, до кого звернутися.

— Сідайте, будь ласка, — запропонував Голмс. — Це мій приятель і колега, доктор Ватсон. Він такий добрий, що іноді допомагає мені в моїй роботі. З ким маю честь розмовляти?

¹ Шість футів і шість дюймів — приблизно 1,9 м.

— Можете називати мене графом фон Краммом, богемським шляхтичем. Розумію, що цей джентльмен, ваш товариш, — людина, гідна довіри, і я можу присвятити його в надзвичайно важливу справу? Якщо це не так, я волів би розмовляти з вами наодинці.

Я піднявся, щоб піти, але Голмс схопив мене за руку та штовхнув назад у крісло:

— Спілкуєтесь або з нами обома, або ні з ким. У присутності цього джентльмена можете сказати все, що повідомити б мені віч-на-віч.

Граф стенив широкими плечима.

— У такому разі маю передусім узяти з вас обох слово, що справа, про яку я зараз розповім, залишиться в таємниці впродовж двох років. Через два роки це вже не матиме значення. Зараз можу, не перебільшуючи, сказати: уся ця історія настільки серйозна, що може відбитися на долі Європи.

— Слово честі, — видихнув Голмс.

— І моє.

— Даруйте мені цю маску, — продовжував дивний відвідувач. — Коронована особа, за дорученням котрої я дію, забажала, щоб посланець залишився для вас невідомим, і повинен зізнатися, що титул, яким себе назвав, не дуже точний.

— Це я помітив, — сухо зронив Голмс.

— Обставини дуже делікатні, і необхідно вжити всіх заходів, щоб через них не виник величезний скандал, який міг би дуже скомпрометувати одну з правлячих династій Європи. Простіше кажучи, справа пов'язана з домом Ормштейнів, королів Богемії.

— Я так і думав, — пробурмотів Голмс, зручніше розташовуючись у кріслі та заплющуючи очі.

Прибулець із явним здивуванням поглянув на байдужого чоловіка, котрий ледаче розлігся, і котрого йому, без су-

мніву, описали як найпроникливішого та найенергійнішого з усіх європейських детективів. Голмс повільно розплющив повіки й нетерпляче зиркнув на свого поважного клієнта.

— Якщо ваша величність буде ласкава посвятити нас у свою справу, — зауважив він, — мені легше буде вам щось порадити.

Відвідувач схопився з крісла й дуже збуджено заметушився кімнатою. Потім жестом відчаю зірвав із обличчя маску та жбурнув її на підлогу.

— Маєте рацію, — вигукнув він, — я король! Навіщо мені намагатися приховати це?

— Справді, навіщо? Ваша величність ще не почала говорити, як я вже знав, що переді мною Вільгельм Готтсрейх Сигізмунд фон Ормштейн, великий князь Кассель-Фельштейнський і спадковий король Богемії.

— Але ви розумієте, — сказав наш дивний гість, котрий знову сів і потер рукою своє високе біле чоло, — ви розумієте, що я не звик особисто займатися такими справами! Однак питання настільки делікатне, що я не міг довірити його комусь із поліційних агентів, не ризикуючи опинитися в його владі. Я приїхав із Праги інкогніто зумисне для того, щоб звернутися до вас за порадою.

— Ну, то звертайтеся, — підбадьорив Голмс і знову склепив повіки.

— Якщо коротко, то факти такі: п'ять років тому, під час тривалого перебування у Варшаві, я познайомився зі скандально відомою авантюристкою Ірен Адлер. Це ім'я вам, мабуть, знайоме?

— Будьте люб'язні, докторе, погляньте в мої картотеці, — буркнув Голмс, не розплющуючи очей.

Багато років тому він запровадив систему реєстрації різних фактів, що стосувалися людей і речей, тому важко було назвати особу або предмет, про яких він не міг би відразу отримати інформацію. У цьому випадку я знайшов біогра-

фію Ірен Адлер між біографіями єврейського рабина й одного начальника штабу, котрий написав дослідження про глибоководних риб.

— Покажіть-но, — попросив Голмс. — Гм! Народилася в Нью-Джерсі 1858 року. Контральто, гм... Ла Скала, так-так!.. Примадонна імператорської опери у Варшаві, ого! Покинула оперну сцену, ха! Живе в Лондоні... правильно! Ваша величність, наскільки я зрозумів, потрапила в тенета цієї молодій особи, писала їй компрометуючі листи й тепер хотіла б повернути їх назад.

— Саме так. Але звідки ви дізналися?

— Ви таємно одружилися з нею?

— Ні.

— Жодних документів чи свідоцтв?

— Немає.

— У такому разі, я вас не розумію, ваша величності. Якщо ця молода жінка захоче використати листи для шантажу або з іншою метою, як вона доведе їхню автентичність?

— Мій почерк.

— Дурниці! Підробка.

— Мій особистий поштовий папір.

— Вкрали.

— Моя особиста печатка.

— Фальшивка.

— Моя світлина.

— Купили.

— Але ми сфотографовані разом!

— А ось це дуже погано! Ваша величність справді пропустилася великої помилки.

— Я збожеволів від Ірен.

— Ви серйозно себе скомпрометували.

— Тоді я був усього лише принцом. Був молодий. Та мені й тепер лише тридцять.

— Світлину треба будь-що-будь повернути.

ЗМІСТ

Скандал у Богемії	3
Спілка рудих	31
Справа про ідентифікацію	58
Таємниця Боскомської долини	78
П'ять апельсинових зерняток	106
Людина з розсіченою губою	127
Блакитний карбункул	154
Пригода зі строкатою стрічкою	178
Випадок із пальцем інженера	207
Шляхетний парубок	232
Берилова діадема	258
Пригода з мідяними буками	285